

На першому етапі вчитель познайомив учнів з темою та метою проекту. Для підсилення мотивації діяльності було використано інтерактивну технологію навчання «Мозковий штурм», яка нашоухнула дітей виділити «Сім чудес Роменщини» [4]. Разом з учнями була спланована подальша робота над проектом та створено 7 творчих груп, які розподілили між собою дослідження культурних надбань Роменщини таким чином: 1-ша група (Група Посульських курганів); 2-га група (Комплекс соборів Роменщини - Комплекс собору Святого Духа, Вознесенська церква та колокольна, церква Св. Миколая, Миколаївська церква, церква Святої Трійці); 3-тя група (Природні та духовні пам'ятки рідного краю – Свята криниця, Дуб-Король, Свірипчин дуб) [1]; 4-та група (Пам'ятники відомих людей Роменщини – А.А.Деревської, Т.Г.Шевченка та героя громадянської війни І.Ф.Федька, пам'ятник П.Калнишевському); 5-та група (Роменський краєзнавчий музей); 6-та група (Басівське городище); 7-ма група (Глинська фортеця) (II етап) [9].

На третьому етапі діти опрацьовували зібраний матеріал, консультувалися з вчителем історії, бібліотекарем, батьками, проводили конкурси малюнків та фотографій. Під час здійснення проекту була організована екскурсія до Роменського краєзнавчого музею, до пам'ятників відомих людей Роменщини, комплексу соборів Роменщини [7]. Вчитель історії допоміг систематизувати зібрану інформацію, на основі якої було створено презентацію «Сім чудес Роменщини» та фотоальбом «Сім чудес Роменщини» (IV етап).

На останньому етапі проекту були підведені загальні підсумки проекту. Інтерактивна технологія «Мікрофон» дала змогу з'ясувати, які нові знання, уміння та навички діти здобули, чи сподобалося їм працювати в групах і які вони мають побажання щодо використання інтерактивних технологій навчання в позакласній історико-краєзнавчій роботі.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, інтерактивні технології навчання є способом активного пізнання, заснованого на взаємодії, діалозі рівноправних суб'єктів – вчителя та учнів за наявності спільної мети навчання, запланованого результату, з опорою на суб'єктний досвід кожного учня, що протікає в психологічно комфортних умовах, в атмосфері взаємної підтримки, співтворчості, співпраці. Застосування інтерактивних технологій в позакласній історико-краєзнавчій роботі з учнями старшої школи допомагає урізноманітнити навчально-виховний процес, сприяє активізації творчості учнівської молоді під час дослідження різноманітних проблемних питань з історії рідного краю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Діденко В.В. Рогинці та рогинчани / В.В. Діденко. – К.: Аграрна наука, 2010. – 200 с.
2. Кацюба Д. Б. Историческое краеведение в школе. Часть 2 (Методика историко краеведческой работы в школе) / Д.Б. Кацюба. - Кемерово: КГПИ, 1973. - 324 с.
3. Колеченко А. К. Энциклопедия педагогических технологий: Пособие для преподавателей / А. К. Колеченко. – СПб.: КАРО, 2002. – 368 с.
4. Краю наш Роменський. Краєзнавчий нарис. – Суми: Видавництво «Слобожанщина», 2002. – 104 с.
5. Пометун О. І. Енциклопедія інтерактивного навчання / О. І. Пометун. – К., 2007. – 144 с.
6. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посібн. / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко. – К.: Видавництво А.С.К., 2004. – 192 с.
7. Прус И.Т. Краеведческая работа в школе / И.Т.Прус. – К.: Рад. школа, 1984. – 112 с.
8. Рибалко Г. Історія рідного краю в науково-практичних роботах старшокласників / Галина Рибалко // Історія в школах України. – 2003. - № 4. – С. 40 – 41.
9. Сім чудес Сумщини: Інформ.-бібліогр. Путівник / Уклад. Л.Д.Клімачова. – Суми, 2007. – 35 с.

УДК 372.878

Бірюкова Л.А.

кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри методики музичного виховання,
співів та хорового диригування СумДПУ ім.А.С.Макаренка

ДО ПРОБЛЕМИ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

У статті аналізується термін "самореалізація" у науковій літературі, розглядається функційне значення даного феномену; подано рівні та переваги самореалізації у професійній діяльності.

Ключові слова: самореалізація, професійна діяльність, переваги самореалізації.

Бірюкова Л. А. К проблеме самореализации в профессиональной деятельности.

В статье анализируется понятие "самореализация" в научной литературе, рассматривается функциональное значение даного феномена; подаются уровни та особенности самореализации в профессиональной деятельности.

Ключевые слова: самореализация, профессиональная деятельность, особенности самореализации.

Birukova L. A. To the problem of realization in professional activity: theoretical aspect. The article analyses the notion "selfrealization" in scientific literature, points out the functional meaning of this phenomenon gives the levels and peculiarities of selfrealization in professional activity.

Key words: realization, professional activity, creativ realization.

Постановка проблеми. У теоретичних та практичних дослідженнях сучасної освіти найбільш яскраво виділяється позиція суб'єктної значущості людини – учня чи вчителя, індивідуальний внутрішній потенціал, особистий досвід, резерви розвитку тощо. Внаслідок цього суб'єктні можливості людини все більше привертають увагу вчених різних напрямків, розкриваються у наукових дослідженнях філософії, соціології, психології, педагогіки. Вирішення проблеми максимальної активізації суб'єктних можливостей учнів завдяки самореалізації у навчальній діяльності, зокрема музичній, ускладнюється недостатньою систематизацією та науковою обґрунтованістю різних аспектів самореалізації учнів, залежністю даного феномена від умов організації навчально-виховного процесу, сформуваністю різних типів освітніх установ. У зв'язку з цим особливого значення набуває розробка проблеми самореалізації у професійній діяльності.

Аналіз актуальних досліджень. У працях А. Адлер, І. Матинюк, Л.Сохар, А.Родженс, Е. Фром, К Хорні та ін. проблема самореалізації розглядається як унікальна можливість виразу власного "Я", як поєднання особистісного та діяльнісного, що дозволяє висвітлювати даний процес з точки зору формуючої предметної діяльності.

Мета статті – розглянути функційне значення самореалізації у професійній діяльності.

Виклад основного матеріалу. Вивчення зарубіжних та вітчизняних концепцій, присвячених темі актуалізації особистісних потенцій суб'єкта у реально мінливих життєвих умовах, виявило протиріччя в тлумаченні поняття "самореалізація". Це зумовило необхідність уточнення сутності досліджуваного феномену в науково-методичній літературі.

Термін "самореалізація" (selfrealization) вперше наведено у словнику з філософії та психології, виданого у 1902 р. в Лондоні: "самореалізація – здійснення можливості розвитку особистості", самореалізація – це процес покладання-здійснення Людиною свого "Я" у світі [1, 35]. Підтвердженням цьому є визначення самореалізації поданого у Оксфордському словнику: "самореалізація - це реалізація власний зусиль людини, можливості розвитку власного "Я".

У психологічному словнику подано таке визначення самореалізації: "самореалізація – це збалансоване та гармонійне розкриття усіх аспектів особистості, розвиток генетичних та особистісних можливостей" [3]. За редакцією П. Горностая та Т.Титаренко цей термін розглянуто у декількох значеннях, як-от:

- здатність людини об'єктивно поєднувати багатство власного внутрішнього світу у будь-якій формі діяльності (праця, гра, пізнання, спілкування тощо);
- процес удосконалення (перетворення) здібностей та особистісних потенцій (планів та установок) у власній діяльності;
- прагнення розвивати сильні сторони власної особистості.

У соціально-психологічному аспекті дослідники Л. Сохань, В.Тихонович, І.Мартинюк, В. Маркін проблему самореалізації особистості розглядають з позиції вищих суспільних інтересів, як мету соціальної перебудови суспільства, у якому певне місце відводиться людині. Наприклад, Л. Сохань, В. Тихонович, І. Мартинюк обґрунтовують критерії та принципи розумної побудови життя, механізми и способи самореалізації, а саме:

- самореалізація – це прагнення людини повністю реалізувати себе у соціумі;
- самореалізація – це максимально ефективне використання людиною всіх якостей, якими наділила його природа;
- самореалізація – це найвища точка розвитку людини;
- самореалізація – це шлях до щасливого існування в реальності, усвідомлення сенсу життя та придбання мудрості.

З цих прозицій наукове обґрунтування феномену "самореалізація" все більше набуває значення у різних наукових сферах.

У зарубіжній психології проблему реалізації людиною своєї сутності і духовного становлення особистості розглядали А. Адлер, А. Маслоу, Г. Олпорт, К. Роджерс, В. Франкл, К. Хорні, Е. Еріксон, К. Юнг та ін У концепціях освіти, що склалися у руслі гуманістичної психології (А. Маслоу, Г. Олпорт, К. Роджерс, В. Франкл та ін) стверджується, що безперервний розвиток і самореалізація є основою людського існування. Людина – це активно спрямована у майбутнє творча істота, віна сама вибирає свою долю у відповідності зі своїми смислами і цінностями, що дає їй свободу.

На думку американського психолога А. Маслоу, людина у процесі самореалізації (самоствердження, саморозвитку, самоактуалізації) безперервно рухається до ідеалу можливої досконалості. Чим досконаліше результати її діяльності, тим глибше особистість переживає процес самореалізації, потребу до самоактуалізації – вищого рівня ієрархії потреб. Він виділяє п'ять груп потреб, які представляють собою блоки приватних потреб і запитів людини: фізіологічні потреби, соціальна захищеність, потреба в соціальних зв'язках, потреба в повазі і самоповазі, потреба до самоактуалізації. Людина з високим рівнем самоактуалізації присвячує своє життя

пошуку справжніх "вищих цінностей - Істини, Краси, Доброти, Досконалості". Дослідник відзначає, що при придушенні вищих потреб настає захворювання душі, тому необхідно вміти прислухатися до самого себе, щоб потім проявити себе або актуалізуватися.

Психолог і терапевт К. Роджерс вважає прагнення людини реалізувати себе, проявити свої потенційні можливості головним спонукальним мотивом творчості, присутнім у кожному індивіді у відповідних умовах. У зв'язку з цим, К Роджерс виділяє два типи навчання: інформаційне, що забезпечує просте знання фактів, і значуще вчення, яке дає дієві знання, необхідні їм для самозміни і саморозвитку. Вчений вважає пріоритетним напрямком особистісний розвиток, розвиток адекватної та гнучкої "Я-концепції", що формується у процесі взаємодії об'єкта з навколишнім середовищем, є інтегральним механізмом саморегуляції поведінки. К. Роджерс вважає, що особистість найповніше виявляє себе у досвіді, який включає все те, що відбувається з людиною в даний момент і доступно свідомості. Вчений позначає самореалізацію: позитивне ставлення з боку оточуючих; задоволення потреби в безпеці, впевненості у майбутньому; сприятлива соціальна ситуація розвитку (положення дитини в сім'ї, умови виховання); задоволення потреб в любові і дружбі, соціальний статус; самоповага, позитивна " Я-концепція"; самопізнання, ступінь відкритості своєму досвіду переживань; самовизначення, знаходження свого сенсу у житті; прагнення до задоволення когнітивних і естетичних потреб, потреби знати і розуміти; успіхи і досягнення особистості в різних видах діяльності; право на вибір особистісно-значущих видів діяльності; здатність до самоорганізації, саморегуляції; пізнання інших людей і встановлення взаємовідносин з ними, щирість і відкрите дипломатичне спілкування.

Істотний внесок у розвиток ідеї самореалізації та виявлення умов її здійснення внесли А. Адлер, Е. Фромм, К. Хорні, Е. Еріксон, К. Юнг та ін. Австрійський психолог А. Адлер визначає *індивідуальний* характер самореалізації як прагнення вперед до значимим цілям, що вибираються індивідуально.

Умовою самореалізації особистості, на думку швейцарського психолога К.Юнга, є набуття "самості" - величини, що відноситься до свідомого "Я" і позначає цілісність людини. "Самість" вчений визначив як результат прагнення різних компонентів особистості до єдності. З його точки зору, людина, набуваючи нові вміння, досягає нових цілей і реалізує себе більш повно.

На думку американського психолога Карен Хорні, самореалізація – це вираз реального власного "Я"; це цілеспрямована внутрішня сила, загальна для всіх людей, але унікальна і творча, що спонукає людину до реалізації закладених в ньому можливостей; зростання і усвідомлення себе самого. До умов самореалізації вона відносить систему цінностей, яка виростає з прагнення до самореалізації.

У працях вітчизняних психологів Б. Ананьєва, Л.Виготського, С.Рубінштейна, Б.Теплова та ін. проблема самореалізації розглядається у поєднанні особистісного та діяльнісного. Методологією для розуміння самореалізації особистості виступає діяльнісний підхід, що дозволяє висвітлювати даний процес з точки зору формуючої предметної діяльності. Досліджуючи природу особистості і позначаючи індивідуальність як основу особистості, Б. Ананьєв приходять до висновку, що одним з важливих індикаторів людської індивідуальності є творча активність, яка розкривається у творчій діяльності через реалізацію в ній всіх можливостей історичної природи людини.

У руслі міркувань про діяльнісні форми творчої активності індивіда цікавою є думка Н. Щукової, яка вважає, що активність школяра, супроводжуючи весь процес становлення особистості, проявляється у творчій діяльності і розвивається, просуваючись по різних рівнях:

1. *Репродуктивно-наслідувальна активність*, за допомогою якої досвід діяльності накопичується через досвід іншої людини.

2. *Пошуково-виконавська активність* представляє більш високий рівень, оскільки тут має місце велика ступінь самостійності. На цьому рівні потрібно прийняти поставлену задачу і самому відшукати засоби її виконання.

3. *Творча активність* являє собою вищий рівень, оскільки сама задача та шляхи її вирішення нові та оригінальні [5, 37].

С. Рубінштейн вважає, що діяльність суб'єкта перевіряється у своїх діях. Це дозволяє визначити самореалізацію одним з найважливіших мотивів людської діяльності. Сучасний психолог М. Гінзбург розглядає самореалізацію як важливий фактор життєдіяльності але у єдності зі самопізнанням. Самопізнання він відносить до ціннісно-сислової площини (як усвідомлення якихось привласнених цінностей як своїх власних), а самореалізацію - до просторово-часової площини (як втілення цих цінностей у певних видах діяльності). Вчений виділяє два аспекти самореалізації: простір і характер самореалізації, характер якої з позитивної точки зору трактується як творчий, а з негативною як репродуктивний.

Як бачимо, проблема самореалізації особистості у психології розглядається у поєднанні особистісного і діяльнісного початків у житті людини. Особистісна і соціальна обумовленість самореалізації дозволяє позначити її як процес внутрішньоособистісний (психологічний) і зовнішньої (соціокультурно-особистісної) інтеграції. В той же час самореалізація як самостійний напрям педагогічних досліджень сягає далеко у глибоку історію.

Унікальним прикладом педагогіки, що базується на глибокій повазі до особистості вихованця є педагогічна система Царськосельського ліцею, побудована на ідеях Руссо директорами В. Малиновським і Е.

Енгельгардтом. На думку З. Равкіна, дана система сприяла самостійної різнобічної діяльності ліцеїстів, зверненої до різних сторін психіки: інтелектуальної, фізичної, сенсорної, художньо-естетичної. Організація самодіяльних груп за інтересами, літературні об'єднання, випуск кількох літературних журналів та інші види творчої діяльності в повній мірі сприяли розвитку творчої самореалізації ліцеїстів, як у навчальній діяльності, так і у дорослому житті, різнилася у більшості випускників творчої цивільної самореалізації [3, 205].

Різні аспекти самореалізації особистості вивчалися вітчизняними педагогами кінця XIX – початку XX ст. Наукові праці та практична діяльність К. Ушинського, Л.Толстого, В. Вахтерова, А. Блонського, К. Вентцель, В. Зінківського були направлені на розкриття і вдосконалення природи дитини, надання максимальних можливостей для реалізації особистісних властивостей учня, розвиток творчої самостійності. Погляди П. Каптерева, А. Макаренка, В. Сорока-Росинського, С. Шацького та ін педагогів щодо проблеми самореалізації спиралися на визнання самостійної цінності особистості, її індивідуальну винятковість. Розглядаючи розвиток як природне прагнення, а свободу як його необхідний засіб, вони стверджували, що саморозвиток складає внутрішню сутність освітнього процесу, що забезпечує процес самореалізації [3, 68].

Проблема самореалізації особистості як її творчого ставлення до себе і до світу отримала свій розвиток у дослідженнях М. Гінзбурга, Л. Рувиного, В.Сухомлинського та ін. На їх думку, самореалізація – це тривалий процес, пов'язаний з внутрішнім розвитком особистості, її цілепокладанням, переживанням власної активності. Сучасні дослідники О. Газман, А. Мудрик, Г. Селевко та ін велику увагу приділяли таким аспектам, як вироблення життєвої позиції, встановлення доцільних міжособистісних відносин, формування адекватної самооцінки, що сприяють забезпеченню й розвитку елементів самореалізації.

Л. Коростильова визначає самореалізацію як здійснення можливостей розвитку "Я" за допомогою власних зусиль, співтворчості, співпраці з іншими людьми, соціумом та світом у цілому. Розуміючи самореалізацію як механізм розвитку особистості, Є. Горячева визначає її як процес переходу потенційних здібностей в актуальні, що включає змістовний і процесуальний компоненти.

У багатьох дослідженнях сьогодення самореалізація виділяється як головний напрямок пошуку і опису прогресивних педагогічних ідей, технологій. Так, ідея самореалізації позначена у парадигмі особистісно орієнтованої освіти та навчання (Є.Бондаревська, В. Серіков, І.Якиманська та ін); виступає провідним напрямком теорії про єдність професійного та особистісного розвитку (Л. Мітіна); є головною метою в організації евристичного навчання (А. Хуторський).

На думку дослідників процесу самореалізації учнів М. Коваленко та Т.Рожевої, самореалізація безмежна у будь-якому віці, вона є процесом і результатом злиття унікальної особистості та об'єктивного світу, що відбувається у результаті різноманітної навчальної діяльності. До ознак процесу самореалізації вони відносять: спрямованість, мотиви, ціннісні орієнтації, розширення сфери діяльності.

Спираючись на дані подані видатними психологами і педагогами ми можемо виділити наступні непереваги самореалізації:

- самореалізація дозволяє пізнати себе, з'ясувати всі свої позитивні і негативні якості;
- самореалізація допомагає знайти сенс існування, позбутися від туги, нудьг депресії;
- самореалізація допомагає любити і цінувати себе, позбутися почуття «непотрібності» і самотності.
- самореалізація допомагає виявити риси характеру, таланти.
- самореалізація рухає людину вперед, допомагає розвиватися і вдосконалюватися, ніколи не зупиняючись на досягнутому результаті.

зупиняючись на досягнутому результаті.

Висновки. На підставі проведенню аналізу можемо зробити висновок про те, що самореалізація є індивідуальним процесом; внутрішньою потребою індивіда; проявляється у активній діяльній формі, має внутрішній та зовнішній плани; містить в основі потенціал особистості та її сутнісні сили, відстежується у динаміці навчального процесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Педагогічний словник / за ред. М. Д. Ярмаченка.– К.: Педагогічна думка, 2001. – 536с.
2. Современная философия : словарь и фрестоатия – М.: Наука, 1994. – 245 с.
3. Макаренко С. А. Твори : у 7-ми тт. / А.С. Макаренко. – Т. 5. – К.Рад.шк., 1954. – 484 с.
4. Роджерс К. Взгляд на психотерапию. Становление человека / К. Роджерс ; пер. С англ. М. М. Исениной. – М. : Прогресс Универс, 1994. – 479 с.
5. Щуркова Н. Е. Педагогические технологии / Н. Е. Щуркова. – М. : МИПКРО 1992.– 88 с.